

Simone de Beauvoir a Jean-Paul Sartre. W poszukiwaniu samodzielności twórczej

Celem rozprawy było zbadanie kwestii samodzielności twórczej filozoficznego duetu Simone de Beauvoir i Jean-Paula Sartre'a. Punktem nacisku nie było jednak wykazanie, który z myślicieli był bardziej twórczy czy samodzielny, a raczej naświetlenie wymiarów niezależności intelektualnej, autonomii i oryginalności we wspólnym przedsięwzięciu obydwójga, jakim był egzystencjalizm. W rozprawie zwraca się przede wszystkim uwagę na badanie początków, autorstwa i twórczego rozwinięcia koncepcji w ramach dzielonej przez filozofów myśli egzystencjalnej, podkreślone zostały elementy niezależności i indywidualne dla każdego ciągu rozumowań, ale także momenty naśladownictwa, wzajemnej inspiracji i referencji. Za główny cel wczesnej współpracy intelektualnej Beauvoir i Sartre'a uznane zostało sformułowanie egzystencjalizmu, stąd rozprawa skupia się głównie na analizie prac i działań myślicieli z tego okresu ich twórczości. W rozprawie występują odwołania do elementów biografii obydwójga myślicieli, zawarta jest tu także analiza szerszego, społeczno-historycznego kontekstu twórczości filozofów. Celem dodatkowym rozprawy było zbadanie zasadności twierdzenia o „filozoficznym prymacie” Sartre'a i Beauvoir jako jego „kontynuatorki” lub „naśladowczyni”.

Rozprawa składa się z czterech rozdziałów. Poza rozdziałem pierwszym, w dużej mierze stanowiącym rodzaj biografii intelektualnej obydwójga twórców, kryterium podziału najważniejszych treści pozostałych rozdziałów stanowią działy filozofii: estetyka w rozdziale drugim, ontologia w rozdziale trzecim i etyka w rozdziale czwartym. Częściowe wnioski przedstawiane są na koniec każdego z rozdziałów, syntetyzujące podsumowanie zostało natomiast zaprezentowane w zakończeniu pracy.

W rozdziale pierwszym przedstawione zostały elementy biografii intelektualnej Beauvoir i Sartre'a, obejmujące zarówno tę część życiorysów obojga, zanim się poznali, jak również najważniejsze wydarzenia ich współdzielonego życia, w tym także naturę ich miłosno-intelektualnej relacji. Ostatnia część rozdziału stanowi swoiście pojętą rekapitulację:

przedstawione zostają liczne kontrowersje dotyczące ich życia i twórczości, jest to także prezentacja współczesnego stanu badań nad biografią i twórczością obojga filozofów, podkreślająca konieczność rewizji i ponownej oceny ich dokonań w kwestii tak samodzielności, jak i wzajemnych filozoficznych wpływów i inspiracji.

Kwestie redakcyjno-edycyjne związane z pracami filozofów oraz trudności publikacyjne omówione zostały w rozdziale drugim. Tu także położony został nacisk na ukazanie podzielanych przez myślicieli pasji zarówno literackich jak i filozoficznych, oraz pomysłu fuzji obu tych dziedzin twórczości. Stanowi to punkt wyjścia do omówienia znaczenia ich powieści o charakterze filozoficznym, a także do przyjrzenia się estetycznym poglądom myślicieli, w tym przede wszystkim dotyczącym koncepcji powieści i literatury. Sartre'a namysł estetyczny zostaje przedstawiony w oparciu o jego wczesne prace dotyczące wyobraźni, a także w odniesieniu do koncepcji literatury zaangażowanej. Zaprezentowana zostaje Beauvoirska koncepcja powieści metafizycznej oraz poglądy filozofki związane z twórczością kobiet, jak również te, dotyczące pisarstwa o charakterze autobiograficznym i wspomnieniowym.

Okoliczności publikacyjne okresu okupacji, ówczesna aktywność myślicieli, jak również ich zwrot filozoficzny, mający miejsce w czasie wojny, zaakcentowane zostają w rozdziale trzecim. Zestawione ze sobą zostały tu także fenomenologiczno-ontologiczne koncepcje Beauvoir i Sartre'a, m. in. na przykładzie teorii fenomenów, czasowości, ucieleśnienia, wolności i sytuacji czy typologii relacji międzyludzkich. Na te metafizyczne koncepcje wpływ miały wcześniejsze inspiracje filozofów, Sartre'a – psychologiczne, Beauvoir – bardziej społeczne i etyczne. Wiele poglądów Beauvoir, przedstawionych w jej powieści metafizycznej *L'Invitée* (a także we wcześniejszych pracach, które jednakże opublikowano dopiero po śmierci autorki) – chronologicznie najprawdopodobniej wcześniejszej od traktatu Sartre'a – „zaanektowanych” zostaje przez niego w jego *Bycie i nicości*. Choć wiele ze stosowanych przez myślicieli twierdzeń, kategorii i przekonań przeplata się ze sobą, ich koncepcje ontologiczne nie są ze sobą tożsame. Sartre'a nacisk na absolutny charakter wolności oraz na nieprzekraczalny ontologiczny konflikt międzyludzki napotyka trudności co się tyczy ustanowienia etyki, która wyrastałaby z ontologicznego traktatu filozofa, problem ten zaś nie ma miejsca na gruncie Beauvoirskich poglądów.

W rozdziale czwartym omówiona została powojenna popularność egzystencjalizmu (tzw. „moment egzystencjalny”) oraz fenomen Sartre'a, szybko uznanego za czołowego

egzystencjalistę. Początkowo niechętni takiemu zaklasyfikowaniu, zarówno Sartre, jak i Beauvoir starali się pojęciu egzystencjalizmu nadać własne znaczenie, silnie bazujące na etyce. W odniesieniu do definicji egzystencjalizmu omówiona zostaje, przyjęta później przez Sartre'a, Beauvoirska filozofia działania (rozdzielająca wolność ontologiczną od konkretnej) oraz poglądy obojga filozofów na kwestię humanizmu, ludzkiej etyczności, czy transcendencji. Analizie poddane zostają wczesne założenia dla etyki: Sartre'a antycypacje z *Bytu i nicości* (zła wiara a konwersja i autentyczność) oraz Beauvoirska koncepcja wolności usytuowanej (tzw. sedymencja projektów), w podstawowej formie widoczna już w *L'Invitée*, a rozwijana przez nią w późniejszych pracach. Za najpełniejsze wyrażenie etyki egzystencjalistycznej uznać należy Beauvoirską pracę *Pour une morale de l'ambiguïté*, opartą na proponowanych przez nią pojęciach niejednoznaczności, wolności w sytuacji, pragnienia odświeżania bytu, solidarności (a nie konfliktu), przeciwdziałaniu opresji, czy wreszcie swoiście pojętym imperatywie autentyczności, domagającym się szacunku dla/i wolności każdego człowieka. Wiele z tych „rozwiązań” zostanie przyjętych w późniejszych dziełach Sartre'a, zaś początek owej zgody zaznacza się w nieukończonym nigdy przez Sartre'a dziele z zakresu etyki, opublikowanym pośmiertnie w postaci *Cahiers pour une morale*.

Przeprowadzone w pracy badania, analizy i porównania pozwalają stwierdzić, że mimo licznych wzajemnych oddziaływań, interferencji poglądów, inspiracji, nie zawsze wyraźnych zapożyczeń i odniesień, czy podobieństwa poruszanych tematów każde z myślicieli wniosło do egzystencjalizmu samodzielny, interesujący aport. Nie tylko bowiem podzielane koncepcje mają swój udział we wspólnym Beauvoir i Sartre'a projekcie (egzystencjalizm), ale także – i być może przede wszystkim – zaznaczone w niniejszej rozprawie elementy niezgody między nimi, krytyka poglądów drugiego, własne niezależne rozumowania, odmienne motywacje, różne punkty docelowe (czego dowodem są późniejsze prace, będące „zastosowaniem” egzystencjalizmu). Początki i autorstwo licznych koncepcji, ich rozwinięcie w ramach indywidualnej pracy da się wykazać zarówno w dziełach Beauvoir, jak i Sartre'a, i jak starano się zaakcentować w rozprawie, dla tego duetu żywo dyskutowane różnice poglądów stanowiły asumpt dla niezależnego rozwoju twórczego. Uwzględnienie pośmiertnych publikacji obydwójga myślicieli, a także innych ich prac w znacznej mierze nieznanym polskiemu czytelnikowi, umożliwiło szersze i bardziej dogłębne spojrzenie na całokształt dokonań filozofów. To z kolei wspiera rewizjonistyczne stanowisko, uwypuklające

– długo marginalizowaną – postać Beauvoir-samodzielnej filozofki, nie tylko jako autorki *Drugiej płci*, ale wskazujące także na jej (aktywną) rolę i znaczenie w tworzeniu egzystencjalizmu. Badania przeprowadzone w niniejszej pracy wykazują niepełność i błąd dotychczasowego kanonu interpretacji i pozwalają uznać, że raczej niż uzasadniać prymat jednego z filozofów (tradycyjnie przypisywany Sartre’owi) bardziej zasadnym jest mówić o egzystencjalizmie Beauvoirowsko-Sartre’owskim.

Katarzyna Barosiak